

Mazlum Bir Halkın Direnişinin Edebiyata Yansımaları (Filistin Özelinde) ve Muîn Tefvik Bseiso'nin el- Medînetu'l-Muhâsara adlı Şiirinin Tahlili*

Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi: 01 Eylül 2024 Kabul Tarihi: 10 Mart 2025

✉ **Seyhan Özsoy**

Dr. Öğr. Üyesi / Assist Prof. Dr.

Düzce Üniversitesi / Duzce University

İlahiyat Fakültesi / Faculty of Theology

<https://ror.org/04175wc52>

<https://orcid.org/0000-0002-5078-905X>

seyhanozsoy@duzce.edu.tr

Öz

Filistinli edebiyatçılar, yirminci yüzyılda siyasi, sosyal, kültürel bir sarsıntıya maruz kaldıklarında kendilerini ifade edebilmek için yeni edebî üslup geliştirmişlerdir. Kendilerine yapılan saldırıları, zulümleri, tehditleri ve onlara karşı direnmeyi çeşitli yollarla ifade ettikleri bu edebiyata direniş edebiyatı denilmiştir. Mahmud Derviş, Gassan Kenefânî ve Muîn Tefvik Bseiso gibi önde gelen direniş edebiyatçıları, Filistin halkının 1948 yılından sonra yaşadıkları baskıdan kurtulmak için bilinçli bir kimlik oluşturmada önde gelen temsilcilerden olmuştur. Sadece Müslümanlar değil bazı Hıristiyan yazarların da direniş edebiyatına dair önemli eserleri bulunmaktadır. Çalışmada bu edebiyatta öne çıkan bazı kişiler ve direniş edebiyatına katkılarına yer verilmiş, Muîn Tefvik Bseiso'nun Gazze'deki durumu anlattığı el-Medînetu'l-Muhâsara/Kuşatılmış Şehir adlı şiiri edebî yönden tahlil edilmiştir. Bu şiir muhammes olarak yazılmış olup altı bölümden oluşmaktadır. Şiirde şairin Gazze halkının içinde bulunduğu durumu teşbih, istiare, kinaye, intak ve iktibas gibi edebî sanatlarla tasvir ederek halkı mücahedeye teşvik ederken kullandığı üslup değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Arap Dili ve Belagati, Filistin, Gazze, Direniş Edebiyatı, Şiir Tahlili, el-Medînetu'l-Muhâsara.

* Bu makale CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Reflections of the Resistance of an Oppressed People on Literature (the Case of Palestine) and Analysis of Mu'in Tawfiq Bseiso's Poem al-Madinah al-Muhasara*

Research Article

Received: 01 September 2024 Accepted: 10 March 2025

Abstract

In the twentieth century, when Palestinian literati were subjected to political, social and cultural upheavals, they developed new literary styles to express themselves. This literature, in which they expressed the attacks, persecutions, threats and resistance against them in various ways, was called the literature of resistance. Prominent resistance writers such as Mahmoud Darwish, Ghassan Kenefani, and Mu'in Tawfiq Bseiso were the leading representatives of the Palestinian people in creating a conscious identity in order to escape the oppression they experienced after 1948. Not only Muslims, but also some Christian writers have produced important works of resistance literature. In this study, some of the prominent figures of this literature and their contributions to the literature of resurrection are included, and the poem al-Madinah al-Muhasara / The Besieged City, in which Mu'in Tawfiq Bseiso describes the situation in Gaza, is analyzed from a literary point of view. This poem is written as a muhammes and consists of six parts. In the poem, the style used by the poet in encouraging the people to struggle by describing the situation of the people of Gaza with literary arts such as metaphor, simile, allusion, allegory, intak and quotation is evaluated.

Keywords: Arabic Language and Rhetoric, Palestine, Gaza, Resistance Literature, Poetry Analysis, al-Madinah al-Muhasara.

* This article is published under the CC BY-NC 4.0 licence.

Summary

The world has seen many atrocities, prolonged wars, and the oppressed have expressed their rights, losses, and resistance in various ways. In this way, national consciousness has been formed, injustices have been expressed, united action has been ensured, messages have been conveyed to people with common sense in the world, and a sense of history and identity has been formed in the generations that came after them.

While literature in Palestine before 1920 included worldly themes such as beauty and love rather than religious elements, after 1947, and especially after 1950, the Palestinians, facing the bitter reality, struggled to regain their homeland and identity, and their struggles were reflected in their literature with the themes of loss, dispossession, resistance, struggle, freedom, identity, and homeland. This struggle, called the literature of resistance, included not only independence but also defiance, and these terms have become synonymous with Palestinian literature.

In this study, the literature of resistance that emerged in Palestine as a result of the painful events that took place in the international literature after 1950, some of the literary figures who contributed to it, their works, and Mu'in Tawfiq Bseiso's poem *al-Madinah al-Muhasara* are evaluated from a literary perspective.

Palestinian resistance literature emerged in the second half of the twentieth century as a result of the Zionist occupation and siege. Those who cried out against this oppression and called for resistance were not limited to Muslims. In the first period, the Palestinians thought that the Arab world and the reasonable people of the world would heed this call, but when they gave up hope on these insensitive interlocutors because they could not give up their worldly expectations and comforts, the language they used changed and they found the solution in fighting the enemy. They expressed it in their language.

The literary figures we are dealing with here are generally from Gaza and have a militant character, who had to live outside their country but were not indifferent to the problems of their country. They did not hesitate to express what they saw in a literary style, even at the cost of their lives. Using the means of the time, they contributed to the literature of resistance with products such as newspapers, magazines, books, articles, poems and prose. Thanks to these works, an important public opinion was formed in the world and many scientific studies were conducted in European languages.

In these literary works, which the Palestinians produced in response to the deprivation of their land and independence and the establishment of a foreign

state in their own land, a national consciousness was formed. This literature was enriched by the writers who came after them, who kept this identity alive and produced literary products.

Bseiso is one of the important people who contributed to this field with his works. In this work, his poem al-Madinah al-Muhasara is analyzed from a literary point of view. In this poem, the poet expresses the injustice suffered by the Gazans and calls for not remaining insensitive and joining those who are struggling.

The poet uses natural elements such as the sea, dawn, night, stars, river, valley, mountain, earth, sand, desert, wheat, hyacinth and sand to describe the oppression, tears, pain and sadness in Gaza. While describing the pristine elements of nature in the chaos in which he lived, he chose the stars in the sky as a metaphor to express injustice. While emphasizing the weight of pain, he describes this image to the sea and positions the stars in the sky as listeners. While the river should bring coolness, abundance, and fertility to the places it passes through, it brings fire and turns the places it passes through to ashes. By this he means how the blessings of Gaza turn into torment when they fall into the hands of the Zionists. He says that fear of the enemy increases their courage, but on the contrary, the enemy must be resisted heroically. He cited the verse about Prophet Musa's staff, which swallows up evil and brings disaster wherever it goes. The poet reversed this motif when describing the oppression of the Zionists, emphasizing that they bring disaster wherever they touch.

This poem has five lines and is a qasida in muhammes. It deals with the suffering of the Palestinian people in the face of occupation and persecution, their hardships, their sacrifices, and their resistance to these tortures and their struggle against the occupiers. He stressed that the oppression is unbearable and that the Palestinians should not be silent against this oppression but should fight it with weapons.

Giriş

Dünyada şimdiye kadar birçok zulüm olmuş, uzun süren savaşlar meydana gelmiş, mazlumlar haklarını, kayıplarını, direnişlerini çeşitli yollarla ifade etmişlerdir. Bu sayede millî şuur oluşmuş, yapılan haksızlıklar ifade edilmiş, bu yolda seferberlik başlatılmış, dünyadaki sağduyulu insanlara mesajlar ulaştırılmış, kendilerinden sonraki gelen nesillere tarih ve kimlik şuurunu kazandırılmaya çalışılmıştır.

Filistin, stratejik konumu yanında Kudüs gibi dinî hüviyete sahip bir şehri bünyesinde bulundurmasıyla tarih boyu dikkatlerin üzerinde olduğu bir yer olmuştur. Filistin'in üç din için kutsal addedilmesi bu toprakları bir mücadele ortamına sürüklemiştir. Hz. Davut (a.s.), MÖ 1004 yıllarında Kudüs'ü fethedip başkent yapmış, Hz. Süleyman (a.s.) ise MÖ 960 yıllarında burada mabet inşa etmiştir. Roma döneminde (MS 135-324) ülkenin adı Filistin olmuş, Yahudilerin Kudüs'e girişi yasaklanmış, 324-638 yılları arasında Bizans hâkimiyetinden sonra 638 yılında Kudüs, Halife Ömer tarafından fethedilmiştir.¹ 969 yılında ise Fatımîler'in hâkimiyetine geçmiştir.² 1099 yılında Haçlıların Müslüman ve Yahudilere büyük katliamlar yaparak ele geçirdiği Kudüs'ü, 1187 yılında Selahaddin Eyyübî, tekrar fethetmiştir.³ Daha sonra Memlûk ve Eyyubiler arasında el değiştirmiştir.⁴

Osmanlı Dönemi hâkimiyeti ise genel itibariyle 1517-1917 yılları arasındadır. Fakat bazı ara dönemler olmuştur. 1917-1948 yılları arasında İngiliz Mandası Dönemi yaşanmıştır. 1921-1929 ve 1936-1939 yıllarında Arap-Yahudi karışıklıkları meydana gelmiş, 1937 yılında Lord Peel'in komisyonu Filistin'in bölünmesini ve Yahudi göçünün sınırlandırılmasını önermiştir. İngilizler siyonizm⁵ ve Arap sorununu Birleşmiş Milletlere devretmiş, BM, 1947 yılında Filistin'de bir Yahudi ve bir Arap devleti kurul-

¹ Ebü'l-Fidâ İsmail b. Ömer İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye* (Alemü'l-Kütüb, 2003), 9/656.

² Nitza Rosovsky, *City of the great king jerusselam from David to the present* (Londra: Harvard Üniversitesi, ts.).

³ Işın Demirkent, "Kudüs", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 26/329.

⁴ Cengiz Tomar, "Kudüs", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 26/332.

⁵ Siyonizm: XIX. yüzyıl sonlarında çeşitli ülkelerde Yahudilerce ortaya atılan, Filistin'de bağımsız bir Yahudi devleti kurmayı amaçlayan akımdır. "siyonizm", *Güncel Türkçe Sözlük* (Erişim 31 Ağustos 2024); M. Lutfullah Karaman, "Siyonizm",

ması yönünde karar vermiştir. Ülke komşu devletlerin orduları tarafından işgal edilmiş 14 Mayıs 1948’de İsrail, devlet olarak ilan edilmiştir.⁶ Bundan sonra Filistin’de dram ve gözyaşı dinmemiştir.

1949 yılında ateşkes Kudüs şehrini ikiye bölmüş, Kudüs, İsrail’in başkenti ilan edilmiş; Doğu Kudüs ise Ürdün tarafından yönetilmeye başlanmış, 1987 yılında ise intifada yani siyonizm işgaline karşı mücadele artarak devam etmiştir.⁷

Tarih boyunca Kudüs ilgi odağı olduğu için onunla ilgili birçok edebi ürün ortaya çıkmıştır. Türklerde de Kudüs’ün ayrı bir yeri vardır. “Kudüs Şairi” lakabını alan ve “Kudüssüz ve İstanbulsuz aşk yoktur” diyen Nuri Pakdil gibi birçok edip şiirlerinde Kudüs ve Filistin’e yer vermiştir.⁸ Pakdil’in *Anneler ve Kudüsler* adlı şiir kitabında “...Ben Kudüs’ü kol saati gibi taşıyorum...” diyerek Kudüs’e sevgi ve bağlılığını ifade etmiştir.

New York’ta Long Island Üniversitesinde öğretim üyesi olan Muhammed Muslih’in Filistin’e dair değerlendirmesinde, Filistin’in yirminci yüzyılın başında çevresindeki Kahire, Şam, Bağdat ve Beyrut gibi ilim ve edebiyat merkezi olmadığını belirtir, siyonizm işgalinden sonra İsrail karşıtı bir edebiyat geliştiğini, İsrail’in de buna karşı Filistin’i bölmeye yönelik bir dil kullandığını ayrıntılı olarak ele alır. Siyonizmin direnişten kaynaklandığını iddia edenlere cevap verir ve direnişin siyonizmden kaynaklandığını ortaya koyar. Araplar, ortak mücadeleye katılmayınca Filistinliler yüzüstü bırakılmanın acısıyla mücadele, direniş ve hasret temalı bir edebiyat ortaya koymuşlardır. Arşivlerde yer alan bilgilere dayanarak Filistinlilerin Osmanlılarla ilişkisine de yer veren Muslih, Osmanlı’nın bölge hâkimiyetinin sona erdiği 1918 yılına kadar Filistin’in Osmanlıya sadık kaldığını, Osmanlı devletiyle ilişkilerinin gayet iyi olduğunu vurgulamıştır. Edip Osmanlı’nın son dönemlerinde bazı ihtilafların ortaya çıkmaya başladığını, ancak çoğunluğun Osmanlı taraftarı olup Şerif⁹ karşıtı olduğunu belirtmiş, genel olarak Arap milliyetçiliği heveslisi olmadıklarını, bununla birlikte gençlerden yurtseverlik adına Şerif taraftarı, Osmanlı karşıtı, şehirli, elit bir kesimin varlığından da söz etmiştir. Bu grup, Arap birliğinin kendilerini siyonizme karşı koruyacağına inanmış fakat Arap dünyasının kendi

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 37/329-335.

⁶ Bk. Rosovsky, *City of the great king jerusselam from David to the present*.

⁷ Rosovsky, *City of the great king jerusselam from David to the present*.

⁸ Seyfullah Korkmaz, “Türklerin Gözünde Kudüs: Hüzün ve Elem”, *Journal of Academic Social Sciences* 61 (2017).

⁹ Şerif, Osmanlı protokolünde Hicaz bölgesini temsil eden makam olup son dönemde Osmanlı’ya karşı bir tutum içinde bulunmuşlardır. Mustafa Bilge, “Abdullah b. Hüseyin”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1988), 1/108.

çıkarlarını düşünerek Filistin'i yalnız bırakması onların kaygılarını daha da arttırmıştır.¹⁰

Filistinde 1920 yılı öncesindeki edebiyatta dinî unsurlardan çok güzellik, aşk gibi dünyevî konular yer alırken 1947 yılından sonra özellikle 1950'li yıllardan itibaren acı gerçekle karşılaşan Filistinliler, yurtlarını ve kimliklerini yeniden elde etmek için mücadeleye girmiş, onların bu mücadeleleri edebiyatlarına kayıplar, esaret, direniş, mücadele, özgürlük, kimlik ve vatan temalarıyla yansımıştır. Direniş edebiyatı olarak isimlendirilen bu mücadelede bağımsızlıkla birlikte meydan okuma da yer almış, bu ifadeler Filistin edebiyatıyla özdeşleşmiştir. Filistinlilerin karşılaştığı acı dram çeşitli edebi yollarla ifade edilmiştir. Filistin hâşimanelerinde yapılan zulümleri konu edinen yüzlerce roman yazılmıştır.¹¹

Bu çalışmada uluslararası literatürde, yaşanan acı olayların neticesi olarak Filistin'de 1950 yılından sonra ortaya çıkan direniş edebiyatı, ona katkı sağlayan bazı edebiyatçılar, onların bazı eserleri ele alınmış ve Muîn Tevfik Bseiso'nun *el-Medînetu'l-Muhâsara* adlı şiiri edebî yönden değerlendirilmiştir.

Filistinlilerin mücadeleleri bazı aşamalardan geçmiştir. İlk dönemde işgale karşı barışçıl ve kültürel bir şekilde direnerek karşı koymuşlardır. Fakat bunda bir çıkar yol bulamadıklarında fiili mücadeleye başlamışlardır. Amal Amireh tarafından *Between Complicity and Subversion: Body Politics in Palestinian National Narrative* adlı çalışmada direnişlerin başlamasında etken olan iki öyküye yer verilmektedir.¹² Filistinlilerin direnişini en iyi ifade eden akademik çalışmalardan biri, Louisville Üniversitesi akademisyeni Julie Peteet'in 1996 yılında kaleme aldığı *The Writing on the Walls: The Graffiti of the Intifada* adlı makaledir. Bu çalışma, 1980'li yılların sonlarında Filistin direnişini tetikleyen en önemli unsurlardan biri olan, duvarlara aceleyle yazılan sloganları ele almaktadır. Bu yazılarda genellikle Filistin'deki bir siyasi grubun ismi ve taş atma figürleri yer almıştır.¹³ Bu tür eylemler direnişe yön vermiş, bireysel olarak da eldeki imkânlarla karşı koyma seferberliği ilan edilmiştir. Bu konuda Türkiye'de yazılan bazı makaleler de bulunmaktadır. Bunlardan birisi olan "Filistin Edebiyatında

¹⁰ Muhammad Y. Muslih, "The Origins of Palestinian Nationalism", *International Journal of Middle East Studies* 693/694 (1991).

¹¹ Örneğin bkz. Adnan Arslan, "İsrail'de Fiziki İşkenceye Alternatif Psikolojik İşkence ve Hileli Sorgu Yöntemleri Filistin Edebiyatında: Velîd el-Hüdelî'nin Setâru'l-Ateme Romanı –Anlatım Tekniği ve İçerik Araştırması", *Düzce Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3/1 (2019), 20-28.

¹² Amal Amireh, "Between Complicity and Subversion: Body Politics in Palestinian National Narrative", *South Atlantic Quarterly* 102/4 (2003), 747-772.

¹³ Julie Peteet, "The Writing on the Walls: The Graffiti of the Intifada", *Cultural Anthropology* 11/2 (1996), 139-159.

Kimlik Sorunu” adlı makalede Filistin’de özellikle kadın kimliği ve imajı ile çeşitli bakış açıları tahlil edilmiş, edebiyata yansımaları incelenmiştir.¹⁴

1. Filistin Edebiyatı

XX. yüzyılın ilk yarısında Filistinli edebiyatçılar, siyasi, sosyal ve kültürel bir sarsıntıya maruz kaldıklarında kendilerini ifade edebilmek için yeni edebi yol ve yöntemler aramışlardır. Bu dönemde Filistin’de şiir ve nesirle direniş edebiyatı ortaya çıkmıştır. Mahmud Derviş ve Semih el-Kasım gibi önde gelen direniş şairleri, Filistin halkının 1948 yılından sonra yaşadıkları baskıdan kurtulmak için bilinçli bir kimlik oluşturmada önde gelen temsilcilerden olmuştur. Filistinlilerin topraklarının ve bağımsızlığının ellerinden alınmasına ve ayrıca kendi topraklarında yabancı bir devletin kurulmasına tepki olarak ortaya koydukları bu edebi çalışmalarda tarih, inanç ve edebî yapıtların önemini vurgulamışlardır. Ardından gelen yazarlarla çeşitli edebî ürünler ortaya çıkmış, bu kimlik canlı tutulmuş ve bu edebiyat zenginleşmiştir.¹⁵

1.1. Filistinli Önemli Bazı Edebiyatçılar ve Eserleri

Filistin direniş edebiyatı, siyonizmin işgalinden sonra oluşmaya başlamıştır. Nitekim işgalden önceki edebî eserlerde siyonizme karşı bir direniş ve mücadele yer almamıştır. Filistin edebiyatının babası sayılan Halil İbrahim Baydas’ın (ö. 1949) hayatı tüm değerleriyle yaşadığı topluma ayna tutmuştur. Baydas’ın 1920 yılında yazdığı *el-Varis* adlı romanı bilinen ilk Filistin romanıdır. Bu roman genç ve güzel Yahudi bir şarkıcı aktris olan Astire ile amcası tarafından yetiştirilen Suriyeli bir yetim Aziz’in aşk hikayesini konu edinmektedir. Bu romanda Filistinlilerin Yahudilere yönelik tutumlarından bahsedilmiş, siyonizm ve direniş kavramlarından bahsedilmemiştir.¹⁶ Bu dönemde popülerlik kazanan bir diğer önemli roman ise İshak Musa el-Hüseynî’nin (ö. 1990) *Müzekkirâtü decâce* (1943) adlı eseridir.¹⁷ Filistinliler ve Yahudiler arasındaki sosyopolitik çatışmayı konu alan bir benzetme olan romanın mesajı didaktik ve idealistken, politik bilinçten yoksundur. Bu dönemdeki kurgusal girişimler, estetik değerler, okuyucunun ilgisini çekmesi için genellikle eğlencelidir, fakat millî bilince sahip değildir. Edebiyatta henüz direniş ve mücadele temaları yer almamaktadır.¹⁸

¹⁴ Haifa Majadly - İbrahim Yılmaz, “Filistin Edebiyatında Kimlik Sorunu / The Problem of Identity in Palestinian Literature”, *İlahiyat Tetkikleri Dergisi* 46 (30 Aralık 2016), 145-157.

¹⁵ Salam Mir, “Palestinian Literature: Occupation and Eksile”, *Arab Studies Quarterly* 35/4 (2013), 110-129.

¹⁶ Khalil Ibrahim Baydas, *al-Warith: riwayah ijtimaiyah gharamiyah* (Jerusalem: The Syrian Dar al-Aytam Printing Press, 1920).

¹⁷ İshak Musa Hüseynî, *Müzekkirâtü decâce* (Kahire: Dâru’l-Meârif, 1942).

¹⁸ Salam Mir, “Palestinian Literature”, 113.

Şiir edebiyatı kurgu olduğu halde direniş edebiyatındaki şiirlerde kurgu yer almamakta, lafzı süslemek yerine manaya odaklı, siyonizmin dayattığı baskıya karşı direniş, adanmışlık, samimiyet ve hasbîlik hâkimdir. Filistinliler, 1922 yılında manda idaresi altına girdiklerinde bu konuda yeterli bir bilinç ve şuura sahip değillerdi. Bir devlet anlayışı, siyasi bilinç ve kurumsallaşmaları yoktu.¹⁹ Direniş edebiyatıyla onların gündemleri büyük bir dönüşüm geçirmiş, böylece cesaret, özveri, kahramanlık, direniş, dayanıklılık ve kurtuluş gibi değerleri içeren idealist bir bakış açısı kazanmışlardır.

XX. yüzyılın ilk yarısında etkili olan edebiyatçılardan biri de Mısırlı Ahmed Hasan ez-Zeyyât'tır (ö. 1968).²⁰ Onun en önemli çalışmalarından biri olan *er-Risâle* dergisi, Arap edebiyatında değerli eserlerin yayımlandığı ve uzun yıllar boyunca yayın hayatını sürdüren önemli bir dergidir.²¹ Bu dergi biçim bakımından geleneksel, muhteva bakımından ise gelişmiş bir üsluba sahiptir. Dergide adı geçen yazarın dönemindeki bazı edebiyatçıları, anlatımlarının gelişigüzel olduğu ve kelimelerin özensiz seçildiği gibi gerekçelerle eleştirilmiştir. Zeyyât, edebiyatın insanı geliştirdiğini ve yetiştirdiğini söylemiş, ayrıca edebiyatın gelişmesinde çevre, ırk ve zamanın etkili olduğunu vurgulamıştır. Edebî bir eserin duru üsluplu, özgün, doğru, duygu gücüne sahip, veciz ve edebi olması gerektiğini söylemiştir.²²

Siyonizme karşı direniş edebiyatı sadece Müslümanların değil Hıristiyanların da eser ortaya koyduğu bir alan olmuştur. Bunlardan biri Samira Azzâm'dır (ö. 1967). Hıristiyan bir ailede doğan Filistinli yazar, yayıncı ve çevirmen Azzâm, 1948 yılında ailesiyle birlikte Lübnan'a gitmek zorunda kalmış, Arap edebiyatında önemli roller üstlenmiş, kadınlarla ilgili özellikle bazı İngilizce yayınları Arapçaya tercüme etmiş, öykü yazılarıyla Filistin kimliğini tahlil etmiştir.²³

Azzâm, üretken ve öncü bir radyo yayıncısı ve kısa öykü yazarıdır. Öykülerini ergenlik çağında müstear isimle dergilerde yayınlamaya başlamış ve 1948 Nekbe'nin (felaket) ardından ilk ve önde gelen Filistinli edebi seslerden biri olarak ortaya çıkmıştır. Tüm bunlar, Azzâm'ın yaşadığı haksız belirsizliği daha da tuhaf hale getirmiştir. Çok beğenilen çağdaşı Gassan

¹⁹ Rashid Khalidi, *Palestinian identity* (New York: Columbia University Press, 1991), 50.

²⁰ Şükran Fazlıoğlu, "Zeyyât, Ahmed Hasan", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (TDV Yayınları, 2024), 44/385-386.

²¹ Fazlıoğlu, "Zeyyât, Ahmed Hasan".

²² Ali Benli, "Ahmed Hasan ez-Zeyyât ve Edebiyat Anlayışı", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 49/49 (2016), 189-191.

²³ Yasir Suleiman, "Palestine and the Palestinians in the Short Stories of Samira 'Azzâm", *Journal of Arabic Literature* 22/2 (1991), 154-165; Samira Azzâm, *Eşyâün sağıratün* (Beyrut: Daru'l-İlmi li'l-Melâyin, 1954); Samira Azzâm, *ez-Zillü'l-kebir* (Beyrut: Dâru's-Şarku'l-Cedid, 1956); Samira Azzâm, *es-Sâ'atü ve'l-insân* (Beyrut: Müessesetu'l-Ehliyye, 1956); Azzâm, *Eşyâün sağıratün*.

Kenefânî (ö. 1972) ile karşılaştırıldığında, Azzâm'ın edebi külliyyatı büyük ölçüde keşfedilmemiş ve başka dillere çevrilmemiş durumdadır.²⁴

İlk kısa öyküleri أشياء صغيرة / *Küçük Şeyler*, 1954'te yayınladığı eserinde Filistin toplumunda kadınların rolünü incelemiştir. 1959'da Beyrut'a döndükten sonra, sınıf hiyerarşisi gibi diğer Filistin sosyal yapılarını incelemiştir. الظل الكبير / *Büyük Gölge* ve الساعة والانسان / *Saat ve İnsan* adlı iki kısa öykü koleksiyonu daha yayınlamıştır. Yazılarında sosyal yapıların nedenlerini suçlamak yerine, Filistin toplumundaki farklı alt kültürleri karakterize etmiş ve onları bu tarihsel dönemin siyasi koşullarıyla ilişkilendiren olay örgüsü çizgilerini oluşturmuştur. Bu nedenle, yazılarında, tarihin bu döneminde Filistin ulusal kimliğine bütünsel bir bakış açısı vardır. Hikâyeleri genellikle belirli bir eylem veya tercihleri etrafında dönmüştür. *Küçük Şeyler* adlı ilk kısa öykü koleksiyonunda karakterler mücadele eder ve çoğu durumda, genellikle kimliksiz ve bilinçsiz oldukları için çabalarında başarısız olurlar. Öyküleri Filistin halkının acıları gibi kötü sonla bitmektedir. Azzâm'ın canlandırdığı 1948 göçünde her şeyini kaybeden çalışkan bir çiftçi, rahatlamak için alkole yönelmiş, karısını sarhoş bir haldeyken öfkeyle öldürmüştür. Yazar, bu çiftçiyi kötü ya da intikamcı olarak nitelendirmemiş, daha ziyade sevdiği her şeyi kaybetmekten çok etkilenen ve kötü kararlar veren asil karakterli bir adam olarak tanıtmıştır. Bu durum çaresiz kalan Filistinlilerin yanlış sayılabilecek eylemlerine farklı bir açıdan bakış açısı kazandırmaktadır. Onları daha iyi anlayabilmek için bir temsildir.²⁵

Yazarın çalışmaları hakkında yeterince araştırma yapılmamıştır. O, Filistin'in diline tercüman bir edip olarak tanıtılırken bazı yönleriyle de eleştirilmiştir. Bunlardan bazıları Filistin'den ayrıldıktan sonra onları anlayamaması, Ortadoğu Radyosu'nda faaliyetler yaparken Filistinlilerin kamplarda çektikleri acıyı hissedememesi ve çalışmalarını sadece kadınlarla sınırlandırmasıdır.²⁶ Hâlbuki Azzâm'ın kendi halkı olan Filistinlilerin içinde bulunduğu kötü durumu dile getirmeye olan ilgisi, onun yalnızca kadın meseleleriyle ilgilenmediğini gösterir. Bu da içinde bulunduğu durumun karmaşıklığına rağmen onun toplumun farklı meseleleri hususundaki farkındalığını gösterir.²⁷

Filistinli feminist, çağdaş bir roman yazarı olan Seher Halife, kadın özgürlüğü ve Filistinli kadın davaları ile ilgili alanlarda yazmıştır. İsrail-Filistin mücadelesi ve modern Filistin tarihi hakkında altı roman yazmıştır. İki romanında, *es-Subbar* (Kaktüs) (1976) ve *Abbadüş-şems* (Ayçiçeği) (1980) Filistinlilerin işgal direnişini ele almış, baştanbaşa yazar, bu roman-

²⁴ Azzâm, *es-Sâ'atü ve'l-insân*.

²⁵ Azzâm, *Eşyâün sağîratün*.

²⁶ Suleiman, "Palestine and the Palestinians", 114.

²⁷ Suleiman, "Palestine and the Palestinians".

larda Filistinlilerin acılar içindeki ikilemini ve mecburen tercihte bulunmalarına temas edilmiştir. Bunlar, işgal altında vatanlarında kalmak, fabrika gibi çeşitli yerlerde çalışmaya zorlanmak ya da vatanlarını terk ederek kaçak olarak dışarıda yaşamak zorunda kalmalarıdır.

Filistin edebiyatı; derin, mücadeleci, kaotik, çalkantılı, yorgun ama samimi bir direniş edebiyatıdır. Dinî duygular, ilahî adaletin er ya da geç tecelli edeceği ve zulmün sonsuza dek süremeyeceği inancıyla çeşitli biçimlerde dile getirilmiştir. Filistinli edebiyatçılar hem kendi içlerinde hem de çevrelerinde bu zulme sessiz kalınmasına sitem etmiş, acılar içinde inleyen yoldaşlarının umutlarını diri tutmuş ve tüm zorluklara rağmen, az da olsa iyi yanları görerek sabretmeyi öğütlemişlerdir.

Hıristiyan bir ailede dünyaya gelen Filistinli entelektüel, yazar ve editör Gassan Kenefânî, hayatının son on yılını, Beyrut'ta, Filistin “direniş edebiyatı/adab al-mukawama” üzerine teoriler üretmeye, ders vermeye ve yayınlamaya adanmıştır. Kenefânî'nin “ادب المقاومة/edebü'l-mukaveme (direniş edebiyatı)” veya “الادب المقاوم / el-edeb el-mukawim (direnen edebiyat)” olarak adlandırdığı kavram, makalelerinde ve kitaplarında yer alır. Kenefânî, Filistin'de direniş sürecinde manda yönetimine karşı mücadele verirken batılı devletlerin etkisiyle Filistinlilerin ortaya koyduğu karşıt görüşü “الأدب الصهيوني / siyonizm edebiyatı” olarak isimlendirmiş, bu kavramları ilk defa 1966 yılında Beyrut'ta basılan bir eserinde kullanmıştır.²⁸ 1948 savaşının bir mültecisi olan Kenefânî, Afro-Asyalı Yazarlar Derneği'nin (AAWA) Mart 1967'de Beyrut konferansında “direniş edebiyatı” teorisini ve “kültürel kuşatma” kavramını sunmuş, kitap, makale ve konferanslarla siyonistlere karşı ülkesini savunmuştur. Kenefânî'nin 1960'lı yılların direniş edebiyatı teorisi, siyonist propaganda kurgusunun psikolojik altüst oluşuna ve soğuk savaşta Arap edebiyatının kültürel yozlaşmasına değinmiştir.²⁹ Kenefânî'nin Filistin edebiyatıyla ilgili müstakil 197 sayfalık *el-Edebu'l-Filistîni el-mukâvim tahte'l-ihtilâl 1938-1978* adlı eserinde Filistin'de edebî durumu ele aldıktan sonra şiir, kıssa ve tiyatro gibi edebi ürünlerden örnekler vermiştir.³⁰ Genç yaşına rağmen birçok eser ortaya koyan Arap edebiyatçısı ve Filistin direnişçisi Kenefânî, 36 yaşında arabasının altına bomba konularak öldürülmüştür.³¹

Kenefânî, adanmışlık edebiyatında özgürlük, geleceğine karar verme,

²⁸ Ghassan Kanafani, *el-Edebu'l-Filistîni el-mukâvim tahte'l-ihtilâl 1938-1978* (Beyrut: ed-Dirâsetü'l-Filistîniyyetü, 1968).

²⁹ M. Holt Elizabeth, “Resistance Literature and Occupied Palestine in Cold War Beirut”, *Journal of Palestine Studies* 50/1 (2021).

³⁰ Kanafani, *el-Edebu'l-Filistîni el-mukâvim*.

³¹ Ghassan Kanafani, *Fi'l-adab as-sahyûni* (Beyrut: Mu'assasat al-abhath al-'arabiyya, 1967), 11.

baskı, zulüm ve işgaller karşısında yılmama arzularını ifade ederken derin düşünce ve duygularını edebî türlerde ortaya koyarak halkın bağımsızlığa inancının sembollerinden olmuştur.³²

Filistin edebiyatının en önemli direniş yazarlarından biri olan Kenefânî, işgal altındaki Filistinlilerin mücadelesini yazarken kısa öykülerde mülteci kamplarındaki çocukların duygularını ve kendi duygularını, kurtuluş, direniş ile ilgili siyasi görüşler ve inançları işlemiştir. Yazılarında sömürülen kişinin kimliğini kaybetmesi ve vatanı nedeniyle kendisine yapılan baskıyı ele almaktadır.³³ Bu konuda Fanon'dan etkilenen edip, sömürgecilerle maddi mücadelenin yanında zihinsel ve duygusal alanda da mücadele edilmesi gerektiğini belirlemiştir.³⁴

Romanlarında İsrail-Filistin mücadelesini ve Filistin kimliğinin derinliklerini ele almış; siyasi arayış içinde, sömürge sonrası bir ortamda direnişin sosyal ve dinî nedenlerinden bahsetmiş, kimlik ve sürgün sorunlarına çözüm aramıştır. Farklı direnç türlerine ve bakış açılara yer vererek direniş temasını sosyolojik ve kültürel açılardan işlemiştir. Bu eleştirel analiz sürecinde hem sömürülenlerin hem de sömürgecilerin ideolojilerini ortaya koymuştur. Kısa öyküler aracılığıyla mülteci kamplarında yaşayan çocukların duygularına tercüman olmuş; İsrail işgaline karşı şiddet içermeyen direnişi desteklemiştir. Siyasi ve sosyal olayların gerçek nedenlerini açıklayarak, işgalin yol açtığı sorunları, kahramanlarının yaşadığı şaşkınlık ve duygusal çöküşleri derinlemesine analiz etmiştir.

Murîd el-Bergûsî (ö. 2021) ise Filistinli sürgün şairlerden olup şiirlerinde Filistin topraklarındaki özgürlük mücadelesini, Filistinlilerin yaşadığı travmaları anlatmıştır. Halkının duygularını ifade etmiş, vatan hasretini işlemiştir.³⁵

Semih el-Kâsım (ö. 2014) da Filistin direniş edebiyatı şairlerindedir. İlk direniş eseri “*Mevâkibü’ş-şems*”i 1958 yılında kaleme almış, vefat ettiği 2014 yılına kadar Filistin halkının sesi olmuştur. Kâsım’ın şiirleri üç safhada incelenebilir. İlk aşama, işgalcilerin 1948’de “Nekbe” ile Filistin’i fiilen işgaliyle başlayıp 1967 yılına kadar devam eder. Bu safhada Arap milliyetçiliği etkilidir. İkinci evrede de Arap birliğine güvenmekle birlikte Batı’dan etkilenir ve bu durumdan kurtuluşun çaresinin Batılıların düşüncelerinde olduğuna inanır. Arap Devletleri ve İsrail’in savaşlarının bittiği döneme rastlayan ikinci dönem şiirleri ise “Nekse/kayıp, gerileme” döne-

³² Salam Mir, “Palestinian Literature”.

³³ Yahya Suzan, “Gassân Kenefânî’nin Ardu’l-Burtukâlî’l-Hazîn Adlı Öyküsü”, *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 8/16 (2016), 476-492.

³⁴ Kanafani, *el-Edebu’l-Filistîni el-mukâvim*.

³⁵ Hayrettin Bahar, “Filistinli Şair Murîd el-Bergûsî ve Şiirlerinde Özgürlük Teması”, *GAP Akademi Dergisi* 2/3 (2023), 93-114.

midir. Üçüncü evre ise, 1993 yılında Amerika'nın öncülüğünde Filistin ile İsrail arasında imzalanan Oslo Antlaşması ile barışa zorlanan dönemi kapsar. Şair, bu süreci *Kudsu'l-ard* adlı son şiir kitabında ele almıştır.³⁶

Filistinli şair Mahmûd Dervîş (ö. 2008), kişiliği ve azmiyle Modern Arap şiirinin önde gelen isimlerdendir.³⁷ Modern Filistin edebiyatında şiirin ilk temsilcileri olan İbrâhim Tûkân, Abdürrahîm Mahmûd ve Ebû Selmâ gibi ediplerden sonraki kuşakta yer almaktadır. Filistin'de direniş edebiyatına şiirleriyle öncülük etmiştir. Eyüp Akşit tarafından onun şiirleri hakkında Türkçe bir çalışma kaleme alınmıştır.³⁸ Şiirlerinde Filistinlilerin acılarını, direnişini ve ümitlerini lirik bir üslupla anlatmıştır. Henüz 24 yaşındayken Kudüs'te öğrencilerin katıldığı bir şiir gecesinde okuduğu *Neşî-dü'r-ricâl* şiiri İsrail yetkilileri arasında ciddi tartışmalara sebep olmuştur. 33 yaşında yazdığı عاشق من فلسطين / *Filistinli Sevgili* adlı şiiri, 38 yaşında yazdığı yirmiden fazla divanı olan Dervîş'in geçirdiği merhaleler, divanlarında gözlemlenmektedir.³⁹

2. المدينة المحاصرة / Kuşatılmış Şehir

İsrail işgaline karşı Filistin direnişinin şairlerinden biri olarak kabul edilen şair, yazar ve oyun yazarı Muîn Tefvik Bseiso, Gazze'de doğdu. İlk ve orta öğrenimini burada tamamladı. Yakın doğu radyo programlarının içerikleri hakkında tez çalışması yaptı. Bseiso, hapse girip çıktıktan sonra Beyrut'a göç etti ve 1982 yılındaki kuşatma dönemine kadar orada kaldı. Edebi ve siyasi konularla ilgilendi, Filistin, Arap gazete ve dergilerinde yazdı. Bseiso, yaklaşık elli yedi yıl boyunca her koşulda mücadele ederek yaşadı. Şiirlerini vatanseverlik gururuyla yazdı. 1984 yılında Londra'da bir otele 58 yaşında kalp krizinden vefat etti.⁴⁰

Bseiso, şiir ve nesir alanında edebi çalışmalar yapmış; çeşitli dergi ve gazetelerde yazılar yazmış ve eğitim faaliyetlerinde bulunmuştur. Filistin millî mücadelesini dile getiren cihat duygusunu işleyen önemli edebiyatçılarından biri olarak, Arap dünyasında direniş bilincinin uyanmasında etkili olmuştur. *el-Medînetü'l-Muhâsara* (*Kuşatılmış Şehir*) adlı şiirinde, Gazze halkını onurlarını korumak için mücadeleye çağırılmaktadır. Her ne kadar şiirin Gazze hakkında yazıldığı söylene de aslında tüm Filistin'in duru-

³⁶ Muhammet Berat Can, "Semih el-Kâsim'in 'Kudüs'l-ard' İsimli Şiirinin Tahlili", *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12/24 (2023), 623-641.

³⁷ Mahmûd Dervîş, *Dîvânü Dervîş Mahmûd* (Beyrut: Dâru'l-Avde, 1994).

³⁸ Eyüp Akşit, "Mahmud Dervîş'in Şiirinde Evreler I", *Mizanü'l-Hak: İslami İlimler Dergisi* 3 (30 Aralık 2016), 13-36.

³⁹ Şükran Fazlıoğlu, "Mahmûd Dervîş", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2019), Ek 3/Ek 2, 177, 178; Dervîş, *Dîvânü Dervîş Mahmûd*.

⁴⁰ Muîn Tefvik Bseiso, "el-Medînetü'l-Muhâsara", *ed-Dîvân* (Erişim 17 Ağustos 2024).

munu yansıtmaktadır. Eserde semboller kullanılmış; teşbih, istiare, kinaye, intak ve iktibas gibi edebi sanatlara yer verilmiş; duygusal ve devrimci bir dil benimsenmiştir.⁴¹

المدينة المحاصرة / *Kuşatılmış Şehir*

الْبَحْرُ يَحْكِي لِلنُّجُومِ حِكَايَةَ الْوَطَنِ السَّجِينِ

Deniz, mahkûm vatanın hikayesini yıldızlara anlatıyor.

وَاللَّيْلُ كَالشَّحَاذِ يَطْرُقُ بِالْذُّمُوعِ وَبِالْأَيْنِ

Gece, gözyaşları ve inlemelerle kapı çalan dilenci gibidir

أَبْوَابَ عَرَّةٍ وَهِيَ مُغْلَقَةٌ عَلَى الشَّعْبِ الْخَرِبِينَ

Mahzun halka kapalı olan Gazze'nin kapıları

فَيَحْرِكُ الْأَحْيَاءَ نَامُوا فَوْقَ أَنْقَاضِ التَّيْبِينَ

Yılların bıraktığı enkazın üzerinde uyuyan canlıları harekete geçiriyor

وَكَاثَمَهُمْ قَبْرٌ تَدُقُّ عَلَيْهِ أَيْدِي التَّابِشِينَ

Sanki onlar mezar soyucularının elleriyle vurdukları kabir gibidirler

وَتَكَادُ أَنْوَارُ الصَّبَاحِ تُطَلُّ مِنْ فَرْطِ الْعَذَابِ

Neredeyse sabahın ışıkları işkencenin aşırılığında karacak

وَتَطَارِدُ اللَّيْلُ الَّذِي مَا رَالَ مَوْفُورَ الشَّبَابِ

Hala gençlik çağında olan geceye musallat olacak

لَكِنَّهُ مَا حَانَ مَوْعِدُهَا وَمَا حَانَ الدَّهَابِ

Fakat ne (hürriyet) vakti ne de (işgalcilerin) gitme vakti geldi

الْمَارِدُ الْجَبَّارُ غَطَّى رَأْسَهُ الْعَالِي التُّرَابِ

Zorba, azgın (musibetler), (o halkın) ulu başını toprakla kapladı

كَالْبَحْرِ غَطَّاهُ الضَّبَابُ وَلَيْسَ يَقْتُلُهُ الضَّبَابُ

Sisin kapladığı fakat öldüremediği deniz misali

وَيُخَاطَبُ الْعَجْرُ الْمَدِينَةَ وَهِيَ حَيْرَى لَا تُجِيبُ

Şafak, şehre sesleniyor, şehir ise karşılık vermeyecek halde şaşkın

قَدَامُهَا الْبَحْرُ الْأَجَائِحُ وَمَلُؤَهَا الرَّمْلُ الْجَدِيدُ

Önünde çorak kumlarla dolu acı deniz var

وَعَلَى جَوَانِبِهَا تَدْبُ حُطَى الْعُدُوِّ الْمُسْتَرِبِ

Etrafında düşmanın şüphe uyandıran adımları dolaşiyor

⁴¹ Fâtine Muhammed Sübkî, “Mo'in Bseisu in Shawqî Bahnam's mirror : reading in the holy Book of Anger”, *Mecelletu 'l-Terbiye li 'l-Ulûmi 'l-İslâmiyye* 2/31 (2022), 2/31.

مَاذَا يَقُولُ الْفَجْرُ هَلْ فُتِحَتْ إِلَى الْوَطَنِ الدُّرُوبُ
Şafak ne diyor? Vatana giden yollar açıldı mı?
فَتُودِعُ الصَّخْرَاءَ حِينَ نَسِيرُ لِلْوَادِي الْخَصِيبِ
Bereketli vadiye yürürken çöle veda edecek miyiz?

لَسَتَابِلِ الْقَمْحِ الَّتِي نَصَبْتِ وَتَنْتَظِرُ الْحَصَادَ
Hasadı bekleyen olgunlaşmış buğday başaklarına
فَإِذَا بِهَا لِلنَّارِ وَالطَّيْرِ الْمُسْرَدِ وَالْجَرَادِ ...
Bir de ne görsün ateş, evsiz kuşlar ve çekirgeler
وَمَسَى إِلَيْهَا اللَّيْلُ يَلْبَسُهَا السَّوَادُ عَلَى السَّوَادِ
Gece kara üstüne kara giyerek ona doğru yürüdü
وَالنَّهْرُ وَهُوَ السَّائِخُ الْعَدَاءُ فِي جَبَلِ وَّوَادِ
Nehir, dağda ve vadide koşan bir seyyah şeklinde
أَلْقَى عَصَاهُ عَلَى الْخَرَائِبِ وَاسْتَحَالَ إِلَى رَمَادِ
Asasını harabelere attı ve (onlar) küle döndü.

هَذِي هِيَ الْخَسَنَاءُ عَرَّةٌ فِي مَاتِمِهَا تَدُورُ
Bu güzel, mateminde dolaşan Gazze'dir.
مَا بَيْنَ جَوْعَى فِي الْحَيَامِ وَبَيْنَ عَطَشَى فِي الْقُبُورِ
Çadırlardaki açlar ile kabirlerindeki susamışlar arasında
وَمُعَدَّتْ يَفْتَاتُ مِنْ دَمِهِ وَيَعْتَصِرُ الْجُدُورُ
Kantıyla beslenen ve köklerini sıkın bir acımasız var
صَوْرٌ مِنَ الْإِذْلَالِ فَأَغْصَبَ أَيُّهَا الشَّعْبُ الْأَسِيرُ
(Bunlar,) küçük düşürmenin biçimleridir. Öyleyse ey esir halk kıyama kalk
فَسَيَاتُطُهُمْ كَتَبْتَ مَصَائِرِنَا عَلَى تِلْكَ الطُّهُورِ
Onların kırbaçları kederimizi bu sırtların üzerine yazdı.

أَقْرَأْتُ أَمْ مَا رَأَيْتُ بِكَ عَلَى الْوَطَنِ الْمُضَاعِ ؟
Okudun mu, yoksa hala kayıp vatan için hümgür hümgür ağlıyor musun?
الْخَوْفُ كَبَلٌ سَاعِدَيْكَ فَرِحْتَ تَجْتَنِبُ الصَّرَاعَ
Korku kollarını bağladı, mücadeleden kaçınarak sevindin.
وَتَقُولُ إِنِّي قَدْ مَلَكْتُ وَشَقَّتْ الرِّيحُ الشَّرَاعَ
Sıkıldım, rüzgâr yelkenleri yırttı diyorsun.

أَأَيُّهَا الْمَذْحُورُ فِي أَرْضٍ يَصْنَعُ بِهَا الشُّعَاعُ
 Ey şimşeklerin çaktığı yere atılan
 أَنَشِدُ أَتَانَشِيدَ الْكَفَّاحِ وَسِرَّ بِقَافِلَةِ الْجِنَاعِ !

*Cihat marşlarını söyle ve açların kervanıyla yürü.*⁴²

2.1. Şiirin Edebî Tahlili

Bu nazım, muhammes (beş dizeli) bir kasidedir. Şiirde zulme uğrayan Filistin'e ve işgalcilere odaklanılmıştır. Filistin halkının işgal ve zulüm karşısında çektiği acılar, sıkıntılar, verdiği kurbanlar ve bu eziyetlere direnme, işgalcilerle mücadele konuları işlenmektedir. Şair, yapılan eziyetlerin dayanılmayacak kadar ağır olduğunu, Filistinlilerin bu zulme sessiz kalmayıp silahlı mücadele etmeleri gerektiği çağrısında bulunmuştur.

Şiirin tahmislerinin kendi arasında kafiye ve redif uyumu bulunmadır. Cansız varlıklar konuşturularak intak sanatına⁴³ yer verilmiştir. Bu sanat, Arapçada teşbih ve istiare gibi sanatların kapsamında ele alınır. Şiir, bölümler halinde ele alınarak belâgat açısından tahlil edilecektir.

Şiirde huzursuzluk, endişe ve kaygının hâkim olduğu Gazze ele alınmıştır. Oraya musallat olan düşman ateş, evsiz kuşlar, çekirgeler ve geceye benzetilmiştir. Şair her zaman karşısında görebildiği denize ülfet etmiş ve onu bir insan gibi konuşturmuştur. Düşman, onları tutuklamış, şehit etmiş, yaralamış, evlerini yıkmış, topraklarına el koymuş, ekonomik ambargo uygulamış ve tecrit etmiştir. Zorba düşman çok güçlü olduğu halde adaletsiz ve haksız bir işe bulaştığı için tereddütlü ve korkaktır. Şair, Filistin halkından sağır ve kör gibi duyarsız kalanları uyarmakta, acı gerçekleri ve bu durumdaki insanlara direnmeleri gerektiğini güçlü bir şekilde ifade etmektedir.

Kuşatılmış Şehir adlı kasidenin edebî tahlili şöyledir:

(1)

الْبَحْرُ يَخْكِي لِلنُّجُومِ حِكَايَةَ الْوَطَنِ السَّجِينِ

Deniz, mahkûm vatanın hikayesini yıldızlara anlatıyor.

وَاللَّيْلُ كَالشَّحَاذِ يَطْرُقُ بِالذُّمُوعِ وَالْأَيْنِ

Gece, gözyaşları ve inlemelerle kapı çalan dilenci gibidir.

أَبْوَابُ عَزَّةَ وَهِيَ مُغْلَقَةٌ عَلَى الشَّعْبِ الْحَرِينِ

Mahzun halka kapalı olan Gazze'nin kapıları

⁴² Bseiso, “el-Medînetü'l-Muhâsara”; Mu'in Tefvik Bseiso, “Divân”, الديوان (Erişim 17 Ağustos 2024).

⁴³ İntak, konuşamayan varlıklara söz söyletme sanatıdır. Bk. İsmail Durmuş, “Teşhis”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2011), 40/40/565, 566; “intak”, *Güncel Türkçe Sözlük* (Erişim 22 Eylül 2024).

فَيَحْرُكُ الْأَحْيَاءَ نَامُوا فَوْقَ أَنْقَاصِ السِّنِينَ

Yılların bıraktığı enkazın üzerinde uyuyan canlıları harekete geçiriyor

وَكَاثِمُهُمْ قَبْرٌ تَدُقُّ عَلَيْهِ أَيْدِي النَّاشِئِينَ

Sanki onlar mezar soyucularının elleriyle vurdukları kabir gibidirler;

İlk tahmiste şair, Gazze'deki kuşatma, işgalden doğan acılar sebebiyle üzüntüsünü ifade etmektedir. Denizi yapılan zulümlere şahit olan bir insana benzetmekte, denizin diliyle yıldızlara zorlukları, acıları, vatanındaki esareti anlatmaktadır. Burada kullanılan varlıkların seçilmesinde önemli etkenler bulunmaktadır. Deniz, yıldızlar ve gece, Gazzelilerin karşılarında en berrak görebildiği, aralarında bir engel olmayan, ülfet ettikleri iki temel unsur olduğu ve birbirini rahat görebildikleri için konuşma bunlar arasında geçmektedir. Kan, gözyaşı ve kabir de günlük hayatta iç içe oldukları şeylerdir. Kaygı ve endişeyi ifade eden gece, acı içinde ve inleyerek kapı çalan bir dilenciye benzetilmiştir. Kapılar ise kuşatma altındaki Gazze'nin kapıları olup kapı zikredilmiş fakat şehrin tamamı kastedilerek mecaz-ı mürsel sanatı⁴⁴ yapılmıştır. Halk ise yıllarca yıkıntılar altında uyuyan canlılar olarak nitelendirilmekte, musibetler, çöküntü halindeki ruhlarına saldırmaktadır.

Bu bölümde “البحر يحكي” deniz hikâye ediyor” ifadesinde deniz, anlatan insana, Gazzeliler ise yıldızlara, vatan toprakları ise halkı için hapse benzetilmiştir. Yıldızlar, zaferin gerçekleşeceği ümidini fısıldamaktadır. Gece, Gazze kapılarını çalan dilenciye benzetilerek acı, zorluğun şiddeti kastedilmiştir. Gözyaşı ve inlemelerle kinaye sanatı⁴⁵ yapılarak şiddetli zorluk ve üzüntü ifade edilmiştir. “حزين” kelimesi sıfat-ı müşebbehe sigasında bir kelime olup bu sigayla kaygı ve üzüntülerin sürekli olduğu ifade edilmiştir. Çünkü sıfat-ı müşebbehe sürekliliği ifade etmekte olup burada ism-i mef'ul anlamında kullanılmıştır. “الاحياء” ve “الأموات” kelimeleri “yaşayanlar ve ölümler” anlamında birbirine zıt kelimeler bir arada kullanılarak tıbak sanatı yapılmıştır.⁴⁶ “انقاص السنين yılların enkazı(yıkıntılar)” kelimeleri kul-

⁴⁴ Mecâz-ı mürsel sanatı, mecâz-ı lügavinin iki kısmından biridir. Benzetme yapılmadan sebep, sonuç, cüziyet, külliyyet, hal ve mahal gibi ilişkilerden dolayı bir kelimenin başka bir kelime yerinde kullanılmasıyla yapılan ad aktarmasıdır. Abdülaziz Bin Ali el-Harbi, *el-Belâğatü'l-müeyyessere* (Beyrut: Dâru İbn Hazm, 2011), 67; Ebû Bekr Abdülkâhîr b. Abdirrahman b. Muhammed Cürçânî, *Delâilü'l-i'câz* (Kahire: 1384), 288; “mecazımürsel”, *Güncel Türkçe Sözlük* (Erişim 22 Eylül 2024).

⁴⁵ Kinâye, söylenilen bir sözün anlamı dışında lazimî anlamının da ifade edildiği beyan ilmindeki edebi bir sanattır. Bk. Ali Cârîm - Mustafa Emîn, *el-Belâğatü'l-vâzıha* (Beyrut: Dâru'l-Meârif, 2006), 125.

⁴⁶ Tıbak sanatı, anlamı güzelleştiren sanatlardan olup bir mısradaki aralarında karşıtlık bulunan iki ögenin bir arada bulunması anlamında bed'î ilminin terimlerindenidir. Bkz. Ebû Ya'kûb Sekkâkî, *Miftâhu'l-ulûm* (Beyrut: 2001), 210, 211.

lanılarak bu işkencenin yıllar boyu devam ettiği ifade edilmiş, sıkıntılı seneler yıkıntılara benzetilmiştir.

Gazze vatandaşları, kabirlerde yaşayan ölümlere benzetilmiştir. İşgal onları hala rahat bırakmamakta kabirdeki cenazelere saldıranlar gibi eziyet etmektedir. Şair muzari fiil tercih ederek bu sıkıntıların sürekliliğini ifade etmiştir. Çünkü muzari fiil devamlılık ifade eder.

Gazze'nin, adeta kuşatılmış bir zindan gibi olduğu; zulmün hüküm sürdüğü, yürekleri sızlatan acıların yaşandığı ve feryatların göğe yükseldiği anlatılmaktadır. Burada yaşayan bazı insanların, sanki kabirlerindeki ölümler gibi sessiz ve çaresiz olduğu vurgulanırken, musibetlerin de tıpkı gece gibi her yere yayılarak halkı kuşattığı ifade edilmektedir.

(2)

وَتَكَادُ أَنْوَازُ الصَّبَاحِ تُطِلُّ مِنْ فَرْطِ الْعَذَابِ

Neredeyse sabahın ışıkları işkencenin aşırılığında kararaca

وَتَطَارِدُ اللَّيْلُ الَّذِي مَا زَالَ مَوْفُورَ الشَّبَابِ

Hala gençlik çağında olan geceye musallat olacak

لَكِنَّهُ مَا حَانَ مَوْعِدُهَا وَمَا حَانَ الدَّهَابِ

Fakat ne (hürriyet) vakti ne de (işgalcilerin) gitme vakti geldi

الْمَارِدُ الْجَبَّارُ غَطَّى رَأْسَهُ الْعَالِي الثَّرَابِ

Zorba, azgın (musibetler), (o halkın) ulu başını toprakla kapladı

كَالْبَحْرِ غَطَّاهُ الصَّبَابُ وَلَيْسَ يَفْتُلُهُ الصَّبَابُ

Sisin kapladığı fakat öldüremediği deniz misali

Şair, bu bölümde halkın mücadele ile özgürlüğünü kazanacağına inancını ifade etmektedir. Çünkü her gecenin ardından bir sabah gelmektedir. Gazze'ye musallat olan zalimler ne kadar güçlü olsa da bir gün bu zulüm sona erecektir. Elbette hürriyet kolay elde edilmez, onun bir zamanı vardır, bunun için sabır ve sebat gerekmektedir. Denizin üzerine sisler ne kadar yoğun olarak çökse de denize bir zarar veremeyip bir gün kaybolup gideceği gibi zalim de Gazze'den çekip gidecek ve halk onlara asla teslim olmayacaktır.

Şair, halkın karşı koymasını ve zorba işgalcilerin zulmünden kurtulmayı ümit etmektedir. Fakat ne hürriyet vakti ne de işgalcilerin gitme vakti henüz gelmemiştir. Gazze'nin ulu başını toprağa bürüyen azgın ve zorba sıkıntılar, denize zarar veremeyen sis tabakasına benzetilmiştir. Bu beşlikte şair, devrim ve zaferin gerçekleşeceğine inancını haber veriyor. Kuşatmanın tahammül edilemeyecek kadar sınırı aştığını ifade etmiştir. Gece, musallat olunan insana benzetilmiştir. "Başını toprak bürüdü" ifadesinde kinaye sanatı yapılmış bununla kaygı ve zulmün çok olduğu ifade edilmiştir.

Büyük zorluklar karşısındaki Gazzeliler, kendisini sisle kaplayan denize benzetilmiştir. Nasıl sis tabakası bir gün kaybolup gidecekse işgalciler de defolup gidecektir. Sis anlamına gelen “الضباب” kelimesi marife kullanılarak zulmün şiddeti ifade edilmiştir.

(3)

وَيَخَاطِبُ الْفَجْرُ الْمَدِينَةَ وَهِيَ حَيْرَى لَا تُجِيبُ

Şafak, şehre sesleniyor; şehir ise karşılık vermeyecek halde şaşkın

فَدَامَهَا الْبَحْرُ الْأَجَاعُ وَمَلُؤَهَا الرَّمْلُ الْجَدِيدُ

Önünde çorak kumlarla dolu acı deniz var

وَعَلَى جَوَانِبِهَا تَدُبُّ حُطَى الْعَدُوِّ الْمُسْتَرِيبِ

Etrafında düşmanın şüphe uyandıran adımları dolaşiyor

مَاذَا يَقُولُ الْفَجْرُ هَلْ فُتِحَتْ إِلَى الْوَطَنِ الدُّرُوبُ

Şafak ne diyor? Vatana giden yollar açıldı mı?

فَتَوَدَّعَ الصَّخْرَاءَ حِينَ نَسِيرُ لِلْوَادِي الْخَصِيبِ

Bereketli vadiye yürürken çöle veda edecek miyiz?

Bu bölümde şair, Gazze halkından ümitli olduğunu ifade etmektedir. Şafak hürriyet ve zaferi ifade etmektedir. Her sabah, büyük sıkıntı ve meşakatlardan dolayı sessiz, şaşkın olarak doğan şafağın Gazze'ye bakışına yer verilmektedir. Şafak vakti, şaşkın; deniz, tuzlu; kumlar çoraktır. Önündeki denizin tuzlu olması fakirliği, yerin çorak olması ise düşmanın etrafını kuşattığı için yaşamaya müsait olmadığını ifade etmektedir. Bununla birlikte düşman, sürekli bir devrimin gerçekleşeceği endişesiyle korku içinde yaşamaktadır. Kuraklık ve ümitsizliklerle dolu olan şafak, Gazze şehrine annenin evladına, komutanın askerine bakışı gibi bakmaktadır. Şafak her sabah fakirlik ve acıların bitmesini, hayır ve iyilikler getirmesini ümit etmekte, sevdiği vatanında huzur içinde yaşayabilmeyi istemektedir. Gazze, başına gelen işgal zulmü ve kuşatmadan dolayı kahrolmuş, cevap veremez bir halde, şafağı acılı, toprağı çorak, korkulu ve tereddütlü düşman tarafından kuşatılmıştır. Düşmanın bu kadar güçlü olduğu halde korkak ve tereddütlü olması çelişkili gibi görünmektedir. Hâlbuki burada önemli bir gerçeğe dikkat çekilmektedir. Düşman fiziki olarak güçlü ve zorba olsa da hak ve adaletten yoksun olduğu için korkaktır. Çünkü adalet mülkün temelidir. Adalet olmadan egemenlik olamaz, olsa da devam edemez. Siyonistler de Gazze'deki zulümlerini bildikleri için şiirde onların korku ve endişe içinde oldukları, ifade edilmiştir.

Şair, “Vatana yollar açıldı mı?” diye sorarken bununla kuşatmanın kalkmasını, yabancıların ülkeyi terk etmesini kastederek kinaye sanatı yapmıştır. İnşâ cümlesi kullanarak bunu temenni ettiğini ifade etmiştir.⁴⁷

⁴⁷ İnşâ cümlesi, doğru veya yanlış olduğu söylenemeyen soru, talep, emir ve nehiy cümleleridir. Bkz. Ebü'l-Meâlî Celâleddin el-Kazvîni, *el-İzâh fî ulûmi'l-belâğâ*

Çöl anlamına gelen “الصحراء” kelimesi gurbeti, olumsuzluğu, verimli toprak ise Filistin topraklarını ifade etmektedir. Çünkü onlar, kendi vatanlarında esaret yaşamaktadırlar. Vatan verimli bir vadiye benzetilmiştir.

Şair bu bölümde bazen haber bazen de inşa cümlesi kullanmaktadır. Bunu tercih etmesi manayla da uyum göstermektedir. Çünkü bazen emel bazen de elem anlamlarını tekrarlamaktadır. Şafak anlamına gelen “الفجر” kelimesini tekrarlayarak zafere inancını vurgulamaktadır. Çünkü düşmanların kol gezdiği şehirde şafak sökmekte, ona kurtuluşla ilgili sorular sormaktadır.

Burada teşbih⁴⁸, istiare⁴⁹ ve tıbak sanatları da bulunmaktadır. “يخاطب الفجر fecri muhatap alıyor” ifadesinde istiare-i tasrihiye bulunmaktadır. Zafer, şafak vaktine benzetilmiştir. “نودع الصحراء / çöle veda ederiz” ifadesinde de istiare-i tasrihiye bulunmaktadır. Sıkıntı ve ümitsizlik çöle benzetilmiştir. “يقول الفجر / şafak diyor” ifadesinde ise istiareyi mekniyye vardır. Şafak vakti insana benzetilmiştir. Bu bölümde zıt anlamlı kelimeler kullanılarak tıbak sanatı yapılmıştır. Bunlar “الجديب - الخصيب / bolluk - kuraklık” ve “البحر - الرمل / kum - deniz” kelimeleridir.

(4)

لِسَنَابِلِ الْقَمْحِ الَّتِي نَضَجَتْ وَتَنْتَظِرُ الْحَصَادَ

Hasadı bekleyen olgunlaşmış buğday başaklarına

فَإِذَا بِهَا لِلنَّارِ وَالطَّيْرِ الْمَشْرَدِ وَالْجَرَادِ ...

Bir de ne görsün ateş, evsiz kuşlar ve çekirgeler...

وَمَشَى إِلَيْهَا اللَّيْلُ يَلْبَسُهَا السَّوَادَ عَلَى السَّوَادِ

Gece kara üstüne kara giyerek ona doğru yürüdü

وَالنَّهْرُ وَهُوَ السَّائِخُ الْعَدَاءُ فِي جَبَلِ وُؤَادِ

Nehir, dağda ve vadide koşan bir seyyah şeklinde

أَلْقَى عَصَاهُ عَلَى الْخَرَائِبِ وَاسْتَحَالَ إِلَى رَمَادِ

Asasını harabelere attı ve (onlar) küle döndü.

Olgunlaşan başaklar, tam hasat zamanı geldiğinde düşman ve vahşi hayvanların ateşiyle kül olup gider; geride ise yalnızca acı ve hüzn kalır. Coşkuyla akan nehir, geçtiği her yeri alevlere teslim eder, ardında yalnızca

(Beyrut: Dâru'l-Ceyl, 739), 1/55.

⁴⁸ Teşbih: Bir şeyi açıklarken ortak yönü olan başka bir şeye edatlar kullanarak benzetmektir. Bk. Cârîm - Emîn, *el-Belâgatü 'l-vâzıha*, 18, 19.

⁴⁹ İstiare, mecaz-ı lugavidir. Bir tarafı hazfedilen teşbihlerdir. İkiye ayrılır. İstiare-i tasrihiye (açık istiare): Müşebbeh bihin (benzetilen) zikredilerek yapılan istiaredir. İstiare-i mekniyye (kapalı istiare): Müşebbeh bih (benzetilen) hazfedilerek yapılan teşbihlerdir. Bk. Cârîm - Emîn, *el-Belâgatü 'l-vâzıha*, 77; el-Harbi, *el-Belâgatü 'l-müeyssere*, 66.

maları direnişe geçmeleri haykırılmıştır. “ماتم / matem” kelimesiyle hüznün ve zorluklar ifade edilmiştir. “جَوْعَى فِي الْجِيَامِ / çadırlardaki açlar” ifadesiyle çadırlardaki şiddetli fakirlik anlatılmıştır. Filistinlilerin evsiz kaldıkları, sığınmacı durumuna düştükleri ve büyük kayıplar yaşadıkları ifade edilmektedir. “بَيْنَ عَطَشَى فِي الْقُبُورِ / kabirlerinde susuzlar” tabiriyle de hayatlarının sonlarına kadar hürriyeti beklemekle yetindiklerinden dolayı onları ayıplamaktadır. “يَقْتَاتُ مِنْ دَمِهِ / kanıyla besleniyor” ifadesi şiddetli işkence ve acılardan kinayedir. Kan, yiyeceğe benzetilmiştir. Bu dizede, Filistin halkının maruz kaldığı zulüm, açlık, susuzluk ve hor görülme anlatılmaktadır. Öyle ki, onurlu insanlar kardeşlerinin cesetlerini yemek, kanlarını içmek, hayatta kalabilmek için ağaç kökleri ve yabancı otlarla beslenmek zorunda bırakılmıştır. Bu ifadeler, işgalin ve insafsızlığın Filistinlilere reva gördüğü insanlık dışı şartları gözler önüne sermektedir. Arkasından inşai talebî üslûbu⁵³ olan “فَاعْضَبْ / öfkelen” emir fiili ile teşvik edilmiş ve “أَيُّهَا الشَّعْبُ / ey insanlar” anlamına gelen nida üslûbuyla Filistinlilerin değerli olduğu ifade edilmiştir. “فَسَيَّاطُهُمْ كَتَبَتْ / kırbaçları yazıyor” ifadesinde istiare-i mekniyye bulunmaktadır. Kırbaçlar geleceklerini yazan kalemlere, kanlar da mürekkeplere; sırtlar da kağıtlara benzetilmiştir.

“فَاعْضَبْ أَيُّهَا الشَّعْبُ الْأَسِيرُ / öfkelenin ey esir insanlar” ifadesi ruhu harekete geçirme, teslim olmama, Filistin halkının yaşadığı kuşatma, hapis ve kıyım rağmen dinç olmalarını haykırır. Bu bölüm Filistin halkının yaşadığı zorluklar ve horlanmaları ifade edilmekte, bu durumdan kurtulmaları için onlar, direnmeye, düşmanın saldırılarına öfkelenmeye davet edilmektedir

(6)

أَقْرَأَتْ أَمَّ مَا زِلْتُ بَكَاءَ عَلَى الْوَطَنِ الْمُضَاعِ؟

Okudun mu, yoksa hala kayıp vatan için hümgür hümgür ağlıyor musun?

الْخَوْفُ كَبَلٌ سَاعِدَيْكَ فَرَحْتَ تَجْتَنِبُ الصَّرَاعَ

Korku kollarını bağladı, mücadeleden kaçınarak sevindin.

وَتَقُولُ لِي قَدْ مَلَلْتُ وَشَقَّتْ الرِّيحُ الشَّرَاعَ

Stıldım, rüzgâr yelkenleri yırttı diyorsun.

يَا أَيُّهَا الْمُدْحُورُ فِي أَرْضٍ يَصْخُجُ بِهَا الشُّعَاعُ

Ey şimşeklerin çaktığı yere atılan!

أَنْشِدْ أَنْاشِيدَ الْكَفَّاحِ وَسِرِّ بِقَافِلَةِ الْجِيَاعِ

Cihat marşlarını söyle ve açların kervanıyla yürü⁵⁴

⁵³ İnşa, Doğru veya yanlış olduğu söylenemeyen emir, nehiy, soru, temenni ve nida cümlelerine denir. Burada emir kullanılmıştır. Bkz. Cârîm - Emîn, *el-Belagati'l-Vâzıha*, 142.

⁵⁴ Bseiso, “el-Medînetü'l-Muhâsara”; Bseiso, “Divân”.

Şair, bu tahmiste Filistin'in mazlum halkına, vatan elden gittikten sonra ağlamanın bir fayda sağlamayacağını anlatmaktadır. Korku ve ümitsizliğin, direniş ruhunu zayıflattığını ve düşmanı daha da cesaretlendirdiğini vurgulamaktadır. Ancak imkânlar ne kadar kısıtlı olursa olsun, tek çıkış yolunun mücadele olduğunu belirtir. Bu kutlu direnişin sonunda ise, şehadet makamına ulaşmanın bir müjde olduğunu dile getirir.

Şairin burada okudun mu diye sorduğu şey “Filistin'in başına gelen şeyleri görüyor musun, farkında mısın?” anlamındadır. Korku onları bağladı, bir daha karşı koymaya ve direnmeye cesaretlerini kırdı. *إِنِّي قَدْ مَلَّكَ* (harplerden) usandım, “انشق شعاعه / yelken yırtıldı” ifadesiyle artık ilerleyecek dermanlarının kalmadığını ifade etmiştir. Şair, halkın direniş ve mücadelesi için cesaret verici marşlar söyleyerek direnen mücahitlere katılmalarını teşvik etmektedir.

Şair, kınamak için soruyla başlamıştır. “بكاء / çok ağlayan” kelimesini kullanarak kinaye yapmış çok kayıpların çok ağlamaya yol açtığını ifade etmiştir. “الخوف / korku” insana benzetilmiş, elini kolunu bağladığını ifade etmiştir. “إني قد مللت / usandım” haber cümlesi te'kidli olarak gelmiş yelkenin yırtılması ifadesiyle bozguna uğrama, acizlik ve teslim olma duygularına kapıldıklarını ifade etmiştir. “يا أيها المدحور / Ey mağlup olan” ifadesiyle inşa cümlesinde nida üslubuyla Filistinli sığınmacıların üzüntüsünü ve kalbinin kırık olduğunu kinaye yoluyla anlatmıştır. Yine şair, inşa üslubuyla “أُنشِدْ / söyle, سر / yürü” emir kalıplarını kullanarak onları mücadeleye teşvik etmiştir. Ayrıca “قافلة الجياع / açların kervanı” ifadesiyle de kinaye yoluyla yurtsuz kalan Filistinlileri ifade etmiştir.

Sonuç

Filistin direniş edebiyatı, yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren siyonistlerin işgal ve kuşatmaları sonucu ortaya çıkan bir edebiyattır. Bu zulmü haykıran, direnişe davet edenler sadece Müslümanlarla sınırlı değildir. İlk dönemde Arap dünyası ve dünyadaki sağduyulu insanların bu çağrıya kulak vereceğini düşünen Filistinliler, dünyalık beklenti ve konforlarından vazgeçemedikleri için duyarsız kalan muhataplarından ümitlerini kestiklerinde kullandıkları dil de değişmiş, çareyi düşmanla çarpışmakta bulmuşlar, bunu edebiyatlarına yansıtmışlardır.

Burada ele aldığımız edebiyatçılar genellikle Filistinli olup ülkelerinin dışında yaşamak zorunda kalan fakat ülkelerinin dertlerine kayıtsız kalmayan mücadeleci karakterlere sahip kişilerdir. Hayatları pahasına doğru gördüklerini edebi bir üslupla dile getirmekten çekinmemişlerdir. Onlar, zamanın imkânlarını kullanarak gazete, dergi, kitap, makale, şiir ve nesir gibi ürünlerle direniş edebiyatına katkı sağlamışlardır. Bu eserler sayesinde dünyada önemli bir kamuoyu oluşmuş, Avrupa dillerinde de bu konuda birçok bilimsel çalışma yapılmıştır.

Bseiso de eserleriyle bu alana katkı sağlamış önemli kişilerden birisidir. Onun bu çalışmada tahlil edilen *el-Medînetu'l-Muhâsara* adlı şiiri edebi, lirik bir üsluba sahiptir. Bu şiirde şair, Gazzelilerin yaşadığı haksızlıkları dile getirmiş, bunlara karşı duyarlı olmayı ve mücadele edenlere katılmanın gerekliliğini haykırmıştır. Şair, deniz, şafak, gece, yıldızlar, nehir, vadi, dağ, toprak, kum, çöl, buğday ve sümbül gibi doğal unsurları kullanarak Filistin'deki zulüm, gözyaşı, acı ve üzüntüyü anlatmıştır. Yaşadığı kaos içinde doğal ve bozulmamış varlıkların birbirleriyle ilişkisine yer vererek yaşanan çarpık olaylara ve acının ağırlığına dikkat çekmiş, bunu dile getirecek ve duyacak birilerinin olmadığından olsa gerektir ki acı tabloyu denize söyletmış, derdi dinleyen varlık olarak ise gökyüzündeki yıldızları seçmiştir. Nehir, geçtiği yerlere serinlik, bolluk, bereket götürmesi gerekirken ateş götürmekte, geçtiği yerleri küle döndürmektedir. Bununla Filistin'in imkânlarının siyonistlerin eline geçince nasıl eziyete dönüştüğünü ifade etmektedir.

Şair, şiirinde teşbih, istiare, kinaye, tıbak, intak ve iktibas gibi sanatları kullanmış, yaşadığı derin duyguları edebî ve belâği bir dille aktarmıştır. Düşmandan korkmanın düşmanın cesaretini artıracığı için düşmana karşı kahramanca karşı koymak gerektiğini dile getirmiş, ayetten iktibasta bulunmuştur. Siyonistlerin ne kadar güç ve imkân sahibi olsalar da haksız oldukları için korkak ve tereddütlü olduklarını ifade etmiştir.

Günümüzde, siyonistlerin zulmü dünyanın gözü önünde işlenmekte; bu vahşeti belgeleyen yazılı, sesli ve görsel sayısız materyal ortaya konulmaktadır. Şiirde Filistin'e yapılan çağrı, bugün yalnızca o topraklarla sınırlı kalmayıp tüm dünyaya yöneltilmektedir. Vicdan sahibi herkesin, Gazze'de yaşanan bu soykırıma kulak vermesi, adaleti savunarak benzeri zulümlere karşı dur demesi bir insanlık görevidir.

Kaynakça

Akşit, Eyup. “Mahmud Derviş’in Şiirinde Evreler I”. *Mizanü'l-Hak: İslami İlimler Dergisi* 3 (30 Aralık 2016), 13-36.

Amireh, Amal. “Between Complicity and Subversion: Body Politics in Palestinian National Narrative”. *South Atlantic Quarterly* 102/4 (2003), 747-772.

Arslan, Adnan. “İsrail’de Fiziki İşkenceye Alternatif Psikolojik İşkence ve Hileli Sorgu Yöntemleri Filistin Edebiyatında: Velîd el-Hüdelî’nin Setâiru’l-Ateme Romanı –Anlatım Tekniği ve İçerik Araştırması”. *Düzce Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3/1 (2019), 20-28.

Azzâm, Samîra. *es-Sâ’atü ve ’l-insân*. Beyrut: Müessesetü’l-Ehliyye, 1956.

Azzâm, Samîra. *Eşyâün sağıratün*. Beyrut: Daru’l-İlmi li’l-Melâyîn, 1954.

Azzâm, Samîra. *ez-Zillü’l-kebîr*. Beyrut: Dâru’ş-Şarku’l-Cedîd, 1956.

Bahar, Hayrettin. “Filistinli Şair Murîd el-Bergûsî ve Şiirlerinde Özgürlük Teması”. *GAP Akademi Dergisi* 2/3 (2023), 93-114.

Baydas, Khalil Ibrahim. *al-Warîth: riwayah ijtimaîyah gharamiyahb*. Jerusalem: The Syrian Dar al-Aytam Printing Press, 1920.

Benli, Ali. “Ahmed Hasan ez-Zeyyât ve Edebiyat Anlayışı”. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 49/49 (2016), 183. <https://doi.org/10.15370/muifd.22426>.

Bilge, Mustafa. “Abdullah b. Hüseyin”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 1/108. İstanbul: TDV Yayınları, 1988.

Bseiso, Mu’in Tevfik. “Divân”. *الدیوان*. Erişim 17 Ağustos 2024. <https://www.aldiwan.net/cat-poet-moeen-bseiso>.

Bseiso, Mu’in Tevfik. “el-Medînetü’l-Muhâsara”. *ed-Divân*. Erişim 17 Ağustos 2024. <https://www.aldiwan.net/poem101843.html>

Can, Muhammet Berat. “Semîh el-Kâsim’in ‘Kudsü’l-ard’ İsimli Şiirinin Tahlihi”. *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12/24 (2023), 623-641.

Cârim, Ali - Emîn, Mustafa. *el-Belâgatü’l-vâziha*. Beyrut: Dâru’l-Meârif, 2006.

Cürcânî, Ebû Bekr Abdülkâhir b. Abdîrrahman b. Muhammed. *Delâilü’l-i’câz*. Kahire, 1384.

Demirkent, Işın. “Kudüs”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 26/329-332. Ankara: TDV Yayınları, 2002.

Derviş, Mahmûd. *Divânu Dervîş Mahmûd*. Beyrut: Dâru’l-Avde, 1994.

Durmuş, İsmail. “Teşhis”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 40/565, 566. İstanbul: TDV Yayınları, 2011.

Elizabeth, M. Holt. “Resistance Literature and Occupied Palestine in Cold War Beirut”. *Journal of Palestine Studies* 50/1 (2021).

Fazlıoğlu, Şükran. “Mahmûd Dervîş”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Ek 3/177, 178. Ankara: TDV Yayınları, 2019.

Fazlıoğlu, Şükran. “Zeyyât, Ahmed Hasan”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 44/385, 386. TDV Yayınları, 2024.

Harbi, Abdülaziz Bin Ali. *el-Belâğatü'l müyessere*. Beyrut: Dâru İbn Hazm, 2011. <https://www.nadirkitap.com/el-belagatu-l-muyessere-dr-abdulaziz-bin-ali-el-harbi-kitap23879054.html>

Hüseynî, İshak Musa. *Müzekkirâtü decâce*. Kahire: Dâru'l-Meârif, 1942.

İbn Kesîr, Ebü'l-Fidâ İsmail b. Ömer. *el-Bidâye ve'n-nihâye*. Alemü'l-Kütüb, 2003.

Kanafani, Ghassan. *el-Edebu'l-Filistîni el-mukâvim tahte'l-ihtilâl 1938-1978*. Beyrut: ed-Dirâsetü'l-Filistîniyyetü, 1968.

Kanafani, Ghassan. *Fi'l-adab as-sahyûni*. Beyrut: Mu'assasat al-abhath al-'arabiyya, 1967.

Karaman, Hayrettin vd. *Kur'an Yolu Tefsiri*. 5 Cilt. Ankara: DİB Yayınları, 2017.

Karaman, M. Lutfullah. "Siyonizm". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 37/329-335. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.

Kazvîni, Ebü'l-Meâlî Celâleddin. *el-İzâh fî ulûmi'l-belâğa*. Beyrut: Dâru'l-Ceyl, 3. Basım, 739.

Khalidî, Rashid. *Palestinian identity*. New York: Columbia University Press, 1991.

Korkmaz, Seyfullah. "Türklerin Gözünde Kudüs: Hüzün ve Elem". *Journal of Academic Social Sciences* 61 (2017).

Majadly, Haifa - Yılmaz, İbrahim. "Filistin Edebiyatında Kimlik Sorunu / The Problem of Identity in Palestinian Literature". *İlahiyat Tetkikleri Dergisi* 46 (30 Aralık 2016), 145-157. <https://doi.org/10.29288/ilted.304780>

Muslih, Muhammad Y. "The Origins of Palestinian Nationalism". *International Journal of Middle East Studies* 693/694 (1991).

Peteet, Julie. "The Writing on the Walls: The Graffiti of the Intifada". *Cultural Anthropology* 11/2 (1996), 139-159.

Rosovsky, Nitzza. *City of the great king jerusselam from David to the present*. Londra: Harvard Üniversitesi, ts.

Salam Mir. "Palestinian Literature: Occupation and Eksile". *Arab Studies Quarterly* 35/4 (2013), 110-129.

Sekkâkî, Ebü Ya'kûb. *Miftâhu'l-ulûm*. Beyrut: 2001.

Suleiman, Yasir. "Palestine and the Palestinians in the Short Stories of Samira 'Azzâm". *Journal of Arabic Literature* 22/2 (1991), 154-165.

Suzan, Yahya. "Gassân Kenefânî'nin Ardu'l-Burtukâli'l-Hazîn Adlı Öyküsü". *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 8/16 (2016), 476-492.

Sübkî, Fâtine Muhammed. "Mo'in Bseisu in Shawqi Bahnam's mirror : reading in the holy Book of Anger". *Mecelletu't-Terbiye li'l-Ulûmi'l-İslâmiyye* 2/31 (2022), 379-392.

Tomar, Cengiz. "Kudüs". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 26/329-332. Ankara: TDV Yayınları, 2002.

Güncel Türkçe Sözlük. "intak". Erişim 22 Eylül 2024. <https://sozluk.gov.tr/?kelime=intak>

Güncel Türkçe Sözlük. "meczazımürsel". Erişim 22 Eylül 2024. <https://sozluk.gov.tr/?kelime=meczazımürsel>

Güncel Türkçe Sözlük. "siyonizm". Erişim 31 Ağustos 2024. <https://sozluk.gov.tr/?kelime=siyonizm>